

ёсченсен ячёпе

Альбина Николаевна СТОЛЯРОВА – “Моргаушская” чэх-чөп фабрикин чэх-чөп пәхакане. Фабрика кәсәл ытти сүлхинчен ытларах сәмарта илчә пулсан, эсир сән үкерчөкре куракан ёсченен кәтартәвә тата та пысакрах: вәл хай пәхакан чөпсенчен 4,095 миллион сәмарта илсә ёс түпинә хәпарнә. Фабрика сәмарта тәвакан кашни чәхран вәтамран 314 сәмарта илнә пулсан, Альбина Николаевнан кәтартәвә 320 сәмарта. Ёсрен хәраман сын үсәм чиккинчен хәраса парманни кус умәнчех. Сәпла пуласчә ыттисен те.

“Свобода” хушаләхра хай вәхәтәнчә нумай хушә выльәх тухтәрәнчә ёсленә Августина Кирилловна НОДЫКОВА паян тивёслә канура пулсан, сав хушаләх ёсәнчен пәрәнмасть. Паян вәл – конюх. 4-мөш сүл вәл сәк ёсрә хайен семийпе. Мәшәрә Михаил Порфирьевич тата Альберт Ывалё уншан сәк ёсрә пысак текә. “Иртнә сүл миҗә кәсрә пур, савән чулө тиха илсә. Пурте таса-сывә пуранәсчә”, – тет А. Нодыкова хай ёсчә савәнса. Паләртма кәмәллә, Августина Кирилловна “Районти 2006 сүлхи чи лайәх конюх” ята илнә хәстар ёсченен ёс түпи.

ял хушаләх производство кооперативе сурах отрасльнә салатса ямарә. Паян ку ферманә әрәтлә сурах ферми тесен те пысак йанәшәх пулас сук. Ытти выльәх-чөрлөх пекех, сурах та пысак тимлөх ыйтатә, хайәнпә әвәтләха туйса сәнә тавәрә ёслекенә сәс тупаш сүлнә усса паратә. Сәнъял Шурчари сурах ферминчә эсир сән үкерчөкре куракан Светлана Алексеевна ИВАНОВА вуннәмөш сүл ёслет. Сәкәнә вәл ашшә-амәшән ёс династине малла тәсәтә. Паян ферма 182 сурахпе 200 пукет. Сәкәнти тухләсә ёсшән вәл 2006 сүлхи чи лайәх сурах пәхакан ята тивёсрә те.

Ильич ячөпә хисепленен ял хушаләх производство кооперативен Көртекасинчи сысна ферминчә ситсен кунти ёсченсен сәнә технологисенә чөлхепе сәс сүтсә явманнинә, әна вәсәм ёсчә сирәплетнинә пәр сәмахсәрах кура-тан. Сыснасенә типәллә тәрантарни сәс сителәксәр кунта, вәсәне брезент сарайәнчә ашә айсарәм синчә тытти те ресурсем перекетлеме май паракан тепәр төрлө сәнә технологи. Сәкәнти ёсәне йөркелесе пыракани шәпах эсир сән үкерчөкре куракан Нина Ивановна ИВАНОВА заведующи.

Ленин ячөпә хисепленен ял хушаләх производство кооперативенчә хурт-хәмәр ёрчәтессипе яланах әнәслә ёслесе пына, ку ёсри вәрттәнләхсәне күршәсәне вөрентнә. Сәк ёсрә ку тәрәхра путланма пананисенчен пәри Владимир Лукич ИВАНОВ. Хушаләх хайне шанса панә утара әстаңа 1985 султанпа ертсә пыратә. Владимир Лукич та хурт-хәмәр ёсәнчә сывәх тәванәсен ёснә малалла тәсәтә. Хәстар утарсә пәлтәр кашни сәмьә пуснә 32 килограмм пыл илнә пысак кәтартусенчен пәри. Сәкна хурт-хәмәр усранә сын сәс аван пәлет.

Сөршыв программисемпе усә курнин усси

“Пөр тенкө хурса тенкө сүрә тупаш турәмәр”

– Дина Феокистовна, ял хушаләхне рынок сүлөпә утма йывәр текенсем чылай паян. Вәсәм хайсен сәмахәсенә төрлө төсләхсемпе те сирәплетәсчә. Сирән хушаләх пулсан, сав сәмахәсем пуш паракан сәпнипе тан пулни кус умнә тухатә. Сирән хушаләх урәх тәнчәре пуранмасть, анчәх эсир ёслетәр, йывәрләхсәне сәнсенә сәннинә алла илетәр. Алла пулсан ёслекен валли ниҗта та сәра сәкман...

– Паянхи ял хушаләхенчи йывәрләхсәм теләшпә әлпә никампа та тавлашәвә кәместәп. Анланатәп, ку сулла кайсан юмахра чәе тиләнә турат сичнә ларакан ула курак каласча хәтланса сыр пәрахса панә пек парне никама та пыраса тивмә. Паян кашни сыннан хайән сәкәрнә хайән ёсләсә илсә пулатә. Ёслекенән әнәсәвә те, Турә пани те, теләйә те юнашарах. Сәкна пирән хушаләхра кашни специалист, кашни ёсчән әнланатә. Савәнпах йулашчи 2-3 сүлта сәнә технологисем сине пурте пәр пек

шанчәклән пәхма пусларәмәр. 1995 султа сыснасенә типәллә тәрантарни тупаш сәл кусә пулнинә әнланса илтәмәр те хысәсанхи сүлсәнчә сәкна валли апат хәтәрлемеҗә агрегата та хушаләх валли туйтәмәр. Ёс кайрә. Анчәх кунпах ләпланас темерәмәр. Хушаләх ертүси Игорь Васильевич Николаев район делегациячә Тәмбова кайса курса килнә хысәсан сыснасенә улам сичнәх вурттарас, ашә айсарәм сичнә тытас шу-хәш суралчә. Шухәш шухәшпа та, әна ёсә кәртес пулатә. Сәкна валли пире РФ Президенчә кун сүти панә “АПКна аталантарасси” наци проекчә алә майлә сүлчә.

– Сәкән сичнә төпләнрех чарәнса тәрәп-ха. Асаннә наци проекчәе усә курса эсир иртнә сүл пирән районшә сәнеллә сарай хута ятар. Муркаш ен практикинчи сәк сәнелләх тата наци проекчәе усә курни тупаш сүлөпә пәхсан хушаләхшән усәллә пулчә-и?

– Төрәсех, иртнә сүл Көртекасинчә 500 пус сысна вур-

Хай вәхәтәнчә коммунизма шанса-көтсә ача-пәчана пәр пус хурса висә пус илмә вөрентменншән паян кулянанансем чылай. Анчәх пәшәрханнпех пус сине улма үкмест: мөн сүккине тәвас пулатә, пәлменнине вөрәнме тивет. Районти пәрләшүллә хушаләхсәне ситсә курнә май хәшәсем сәк сүла суйласа илнине кураган та вәсен ёсчә район малалла утнинә сәнәтән, сәнә технологисенә сәварләхлама пултарнишән вәсәмпе пәрлө савәнәтән, сәнә шанчәксем сурататән. “Йывәр, йывәр”, – тетпәр те, ёсчәме пултарсан пуранатпәрах иккен. Ситменнине яләхәх та мар. Район суралнә куннә халалланә уяв умән район хәсәчән ял хушаләх пайән ертүси Анатолий БЕЛОВ Муркаш енре ырапа кәна паларакан Ильич ячөпә хисепленен ял хушаләх производство кооперативен төп зоотехникчә Дина Феокистовна ТИМОФЕЕВАПА төл пулнә. Каласура паянхи услоисенчә те ял хушаләхне шанчәклән аталантарма мәнлө майсем пуррипе тата вәсәм унна елпә усә курнипе интересленнә.

насмаләх брезент сарай хута ятәмәр. Кунта пирән сыснасем ашә айсарәм сичнә вуртасчә, электричество сүтипе усә курмасчәсә пәрех. Паян вәл тулли. Сарайне висә пүлмә уйрәтәмәр. Унта паян туллиех төрлө үсәмри выльәх. Кашни уйрәрах үсәме кура сителәклә апат. Выльәхсәне сивә аптәрәтмасть. Савәнпах сыснасенә тәләкри вәтам үт хушәсләх пәлтәр 500 грамма танлашрә. Тупаш сүлөпә пәхма ыйтти сине хуравласа сәкна паләртма. Асаннә сарая тума инвестици крәдичә 5 сүлләха 993 пин тенкә илтәмәр. Хәмәр финанссенә хушнине сәнә йышши сарая хута яма 1205 пин тенкә уқса кайрә. Сарая июнь уйәхәчә тума пусларәмәр та пәр уйәхра хута ятәмәр. Июльте кунта хупнә 300 пус сысна 95 – 100 килограмма ситнә май аша кайса пәтрәсә ёнтә. Паян конкретләрах сәкнашәкәл пәтәмләтә тума пулатә: нацпроектпа киләшүллә илнә 993 пин тенкә хушаләха 1642 пин тенкә тупаш пачә. Курапәр ёнтә, ял хушаләхенчә малалләхә пәхса ёсләсен пуранәме пулатә. Сәкна та каласа хәвармалла, 500 пус сысна самәртнә сәртә Маргарита Клементьев-

на Васильева пәчченех ёлкәрсә пыратә. Кунта ферма заведующийчә 3-мөш сүл ёслекен Нина Ивановна Иванована та ырапа паләртмалла. Технологи пәхәнса пырасси унән әвәтләхә. Ферма вара пәтәмпе 10 сын ёслет.

– Хушаләхра выльәх отраслө пәтәмшәлө мәнләрех сүл сичнә-ха? Сыснасемсәр пуснә сирән ытти выльәхсәм те пур вәт-ха?

– Паянхи кунта пирән сыснасем 1100 пус пулсан, майракаллә шултра выльәхсәм 700 пус ытла. Вәсенчен 251 пусә сумалли ёнесем. Ёнесем Курпәря тата Уйкас Янасел ферминчә вурнасна. Вәсәне 8 доярка саватә пулсан, пәлтәр вәсәм пурте пәр ёне пуснә сәт савәсипе 4 пин килограмман иртрәс. Вәкәрсәм самәртнә сәртә ёслекен С. Васильева та хай ёснә юратса, чуннә парса пурнәсләтә. Вәл пәхакан вәкәрсәм иртнә сүл таләксәрен 839 грамм үт хушрәс. Ултә уйәхә ситчәкәшә пәрусенә пәхәнә сәртә ёслекен Е. Клементьевапа А.Аврамова та ыра сәмаха тивёс. Вәсәм пәхакан пәрусем таләксәрен 670 грамм үт хушнә хушаләх төрәкән пусламәшә.

Ўсөмлө ёсчәме пултаратпәр

(Вәсә. Пусл. 1-мөш стр.)

Район сыннисем хайсен пархатарлә ёсшән хирург уйрәмән заведующине Геннадий Мефодьевич Огурцова, Нина Артемьевна Лобачева акушер-гинеколога, Леонид Николаевич Андреев врач-травматолога, Юрий Михайлович Трофимов врач-невропатолога, Сүткүллә Шатракасичини фельдшерпа акушер пункчәсен заведующийсәне Валентина Петровна Егоровала Ольга Геннадьевна Мерлована, Муркашри реанимация уйрәмәнчи Светлана Васильевна Куликова аслә медсестрана, Мән Сәнтәрә больничинчи Анфиса Петровна Ильгечкина медсестрана тав сәмахәсем каласчә. Паләртма кәмәллә, иртнә сүл Нискасичини пәтәмшәлө практика врачән уйрәмән врачә Владимир Михайлович Басяев Рассейри пәтәмшәлө практика врачәсен Ассоциациячә йөркеленә “Рассейри чи лайәх врач” конкурса 1-мөш вырән йышәнчә. Кунти медсестра Тамара Николаевна Жагерова республикачә ирттернә “Пәтәмшәлө практика врачән чи лайәх пулшәкәнчә” конкур сәнтәрүси пулса тәчә.

Районти физкультурәпа спорт пәлтәрәшнә әнләлатас, спорт шулөсен сәчәсәне сарас, самәркәсем валли хайсем пуранакан вырәнәтәх сывләха сирәплетмелли спорт клубсәсем уса сәс сине пысак тимлөх уйратпәр.

2006 сүлта районти массәллә разрядлә 2262 спортсмен, 1-мөш разрядлә пәр спортсмен, пәр Рассей спорт мастернә хәтәрләрәмәр. Төрлө спорт секциясәне 6983 сын сурет. Ку вәл районти 6 – 60 сүлсенчи сыснасән 27,8 процентчә. Районти пәрләштернә командисем Рассейри тата республика шайәнчи 55 амәртәва хушәнчәс.

Ачасемпе самәркәсен спорт шулөненчә вөрәненчә Нина Охотникова хәвәрт утасипе, Дима Григорьев самәркәсем хушшинчә йәлтәрлө чупасипе, Сергей Черкашинпа Андрей Тимофеев тата Александр Никитинпа Станислав Филиппов боксла кәрәшәсипе республика чемпионәчәсен сәнтәрүсисем пулса тәчәс.

В. Егорова ячәллә олимп резервсәм хәтәрлөкән ачасемпе самәркәсен спорт шулөнен воспитаникәсем ситәнү хысәсан ситәнү тәвасчә: Татьяна Моисеева хәлләхи биатлонпа Рассей чемпионә пулса тәчә, тәнчә класпә спорт мастерә Вера Соколова хәвәрт утасипе Тәнчә Кубокәнчә сәнтәрчә. Петр Трофимов, Василий Трофимов, Сергей Васильев, Александр Яргункин хәвәрт утасипе Рассей йән пәрләштернә командине кәресчә.

2006 сула ЧР Президенчә Ас-хәкәллә чун аталанавән султалакә тесе паләртнәран районти культура учрежденийсән ёсчәхәлә те ытларах сәк енде иртрә. Пәлтәр

пурсәмәр та пәрлө хәмәр ентеш Николай Никольский чәвашсен пәррәмөш хәсәтнә “Хыпара” никәсләнерәнпә 100 сүл ситинне, поэт тата писатель Юрий Скворцов суралнәранпа 75 сүл, прозаик тата драматург, хирург Кузма Пайраш суралнәранпа 100 сүл, чәвашсен малтанчи этнографчә, писателә, историкчә Спиридон Михайлов (Яндуш) суралнәранпа 185 сүл ситинне паллә турәмәр. А. Невкин мәнәстирне те пулшәрамәр. Кунта малалла халәх ытларах килсә сүрәмелли тата вырәнсем тәвас ёмәт пур.

Иртнә сүл культура сферинчә ирттернә ёсчәм ял культурина сыхласа хәварас тата аталантарас, сәк ёсә ял сыннисенә активлә явәстәрсә телләвпә иртрәс. Культура пайән методисчәсен творчествәллә ёснә пула “Төрәсен выльәнчә тәван кәвәсәм” проектпа ЧР Президенчән грантне 39 пин тенкә илмә пултаратпәр. Пәлтәрхи сентябрь уйәхәнчә Рассей Федерациячә Культурапа массәллә коммунистическә министрәпә Александр Сергеевич Соколовпа пәрлө Рассей йән пур регионсәнчи культура министрәсем пирән районти вөрентүпә культура центрәсен ёсчәпә паллашрәс. Сәк канашлу пәтәмләтәвәпә Камшари Культура сурчә валли федераллә тата республика бюджетсәсенчән 600 пин тенкә уқса уйәрәсчә. Ку ёс пусланнә ёнтә. Сәпла вара Камшари Культура сурчә базәллә клуб учреждений пулса тәрә.

Халәх пултарулахнә аталантарас телләвпә ирттернә смотр-конкурса 46 художество пултарулах коллективә хушәнчәс. Вәсенчен 11-шә халәх ятнә тивёснә. Ярапайкасичини Культура сурчә сумәнчи “Экрем” фольклор ушкәнә пәлтәрхи май уйәхәнчә Мускавара пәтәм чәвашсен Акауйнә хушәнчә. Мән Сәнтәрти Культура сурчә сумәнчи “Янаш” ташәпа юрә ансамблө Венгри Республикачә иртнә халәх ташинисем фестивалчәне пулчә. Ориинти Культура сурчә сумәнчи “Шуракаш” юрәпа ташә ансамблөпә Москакасичини Культура сурчә сумәнчи “Шушәм” коллектив пәтәм Рассейри халәх пултарулахән 14-мөш фестивалчәне хушәнчәс. Муркашри Культура сурчә сумәнчи “Расна” эстрадәпа фольклор ушкәнә регионсәм хушшинчә чәваш эстрада юриссен 11-мөш фестивалчәне хушәнчә тивёсрә.

Халәха информация туллирех тивёсәтерәс телләвпә иртнә сүл 16 төсләх библиотека урәмәр. Кәсәлхи июнь уйәхә пусланнә телә районти татах 14 төсләх библиотека йөркеленә.

Халәха социаллә хушлөх парасси те төп задачәсенчә пәриех. Пәлтәр те пәчәк тупашла сәмьәсенә адреслә пулшәсипи, инвалидсәмпе ватә сынсенә пулшәма ыр кәмәлләх марафонсәм ирттерәсипи төп

вырәнәтә пулчә. Районти ветерансен 30 вырәнләх икә сурчә, Иуқскасичини инвалидсәмпе ветерансен 50 вырәнләх сурчә пур.

Федераллә саккунсәмпе киләшүллән 2006 султа 49 миллион та 305 пин тенкәлөх сәмәлләхсәмпе пулшәсәсем панә. Паян манән уйрәмәч Мән Сәнтәрти ветерансен сурчән заведующине Людмила Геннадьевна Каргинана, нумай вәхәт пәччен ватәсәне пәхакан Раиса Николаевна Антонова (Тури Панклирен) тата Муркашри Лина Алексеевна Онькована тав сәмахә калас килет.

Иртнә сүл умра тәракан нумай ёсәне пурнәсләрамәр пултин те, йывәрләхсәм те сук мар-ха. Вәсәне татса памалли сул-йәре те пәрлөх паләртмалла пирән. Ял хушаләхенчә пәрәшкәл сәнәтәләх условийсәнчәх “Хлебобор”, К.Иванов яч.хис. хушаләхсәнчә, “Нива” агрофирмачә сәрсәмпе эффеktivлә усә курмасчә.

Хәш-пәр промышленность предприятийсәм реконструкциясән пәчәк предприя-тисенә куасчәс. Ёслекенсен профессий шайә чакнипе пәрлөх квалификациячә специализатсен ыйтәвә те сивәчә тәрәт. Паян “Моргаушавтотехсервис”, “Моргаушкар”, “Муркашри сәт завочә” предприятисенчә менеджмент тата харпәрләх ыйтәвә кун йөркинчән тухмасть.

Суту-илү сферинчә те ёсләмелли пур-ха. Сүл хәрринчи сервис лапәхәтмалла. Халәх ыйтәвәсәне туллин тивёсәтермә сәнә объектсәм тәвасси пирки шутла-малла.

2007 сүл та районти пуранакан кашни сыннан әнәслә пуласса шанас килет. Кәсәл валли бюджет йышәннә ёнтә, пурнәс-ламалли ёсчән каләпәшнә те паләртә-мәр. Умра сурхи ака-суха ёсчәсем. Хәмәр ума лартнә телләвсәне пурнәсламалла пирән. Сәкна валли пирән пәр сын пек пулса кашини хайән ёс вырәнәчә тәрәш-са вай хумалла. Районти ял хушаләх пред-приятисенчә малта пыракан технологисәне пурнәсә кәртмеллө, ёс дисциплини-нә хыгармалла, ёс уқсине үстермеллө.

Районти ситәнәвә Чәваш Республикин Президенчә, Чәваш Ен Правительствипу-ләшининчә, район администрациячә депу-татсен корпусәпә, предпряти-организаци-сән ертүсисәмпе, обществәлла формиро-ванисәмпе киләшүллә ёсләнинчән те нумай килет. Чылай ыйтусене эфир Шушә-кар хула администрациячәпә татса парат-пәр. Савән пекех хәмәр ентәсен пул-шәвә вырәнлә туллине те паләртмалла.

Сире пурне те хәмәр район экономика-пә социаллә пурнәс аталанавнә пысак түпә хывнишән чәрәрен тав тәватәп, сирәп сывләх, ёсрә әнәсу, сәмьәре киләшүпә тату пурнәс сунатәп.